

LELKES GYÖRGY

MAGYAR
HELYSÉGNÉV-
AZONOSÍTÓ
SZÓTÁR

LELKES GYÖRGY

MAGYAR
HELYSÉGNÉV-
AZONOSÍTÓ
SZÓTÁR

ARGUMENTUM

KSH KÖNYVTÁR

A kötet a Nemzeti Kulturális Alap,
az Országos Tudományos Kutatási Alapprogramok (OTKA, témaszám: PUB-I 79922)
és a Magyar Statisztikai Társaság
támogatásával jelent meg.

nka
Nemzeti Kulturális Alap

OTKA

A kutatást a Pro Renovanda Cultura Hungariae Alapítvány támogatta.

Lektorálta

TÓTH VALÉRIA

Szaktanácsadók

† ENGEL PÁL • FÖLDI ERVIN • † KISS LAJOS • SOLYMOSSI LÁSZLÓ

A kiadvány térképeit szerkesztette

FARAGÓ IMRE • LELKES GYÖRGY

A térképszerkesztők munkáját segítette

BERNÁTHNÉ SZABÓ JUDIT • HOLLÓSI SZILVIA • SZABÓ PAULA

A térképek megrajzolásának munkálataiban részt vett

BORGULYA GYÖNGYI • DUNA GÁBOR • NAGY KRISZTINA

Az adatbázis létrehozásában számítástechnikai segítséget nyújtott

STUBER ZOLTÁN • LÁNG ANDRÁS

© Lelkes György, 2011

Térképek © Faragó Imre, Lelkes György, 2011

ISBN 978-963-446-593-5

A kiadásért felel Láng József, az Argumentum Kiadó, valamint Nemes Erzsébet, a KSH Könyvtár főigazgatója.

Felelős szerkesztő: Róbert Zsófia.

A borítóterv Murányi Zsuzsa munkája.

Tördelte: Láng András.

Nyomta az Argumentum Kiadó Nyomdaüzeme.

TARTALOM

A MAGYAR HELYSÉGNÉV-AZONOSÍTÓ SZÓTÁR MARGÓJÁRA... ..	17
SZERZŐI ELŐSZÓ	19

TÁJÉKOZTATÓ A SZÓTÁR HASZNÁLATÁRÓL

BEVEZETÉS	25
I. MAGYAR RÉSZ	25
A) A SZÓCIKKEK FELEPÍTÉSE TÍPUSAIK SZERINT	25
1. Alapszócikkek	25
a) Ha a címszó 1913. évi helységnévtári név	25
b) Ha a címszó 1913 után kiválással alakult helység neve	27
α) Magyar fennhatóság alatti területen alakult helységnél	27
β) Nem magyar fennhatóság alatti területen alakított helységnél	27
c) Ha a címszó 1913 előtt vagy után alakított helységek közül	28
egyesítéssel keletkezett helység neve	28
α) Magyar fennhatóság alatti időszakban egyesített helységnél	28
β) Nem magyar fennhatóság alatti időszakban egyesített helységnél	29
2. Kiegészítő szócikkek	29
a) A történeti Bukovina és Moldva tartományok csángómagyar vonatkozású helységei	29
b) Egyéb európai települések	30
c) Az egykori Magyar Királyság (fontosabb) várai és várkastélyai	30
3. Utaló szócikkek	32
B) A SZÓCIKKEK ADATELEMEI	33
1. Alap- és kiegészítő szócikkek	33
a) Címszavak	33
α) 1913. évi név	33
β) 1913 után kiválással vagy egyesítéssel alakított helység neve	33
γ) A történeti forrásokból vett és hagyományos nevek	33
δ) Az egykori Magyar Királyság fontosabb várainak és várkastélyainak nevei	34
b) Vármegye, járás, egyéb igazgatási egység vagy földrajzi megjelölés	34
c) Lakosszám	35
d) Anyanyelvi (nemzetiségi) összetétel	35
e) Felekezeti összetétel	36
f) Névváltozatok	36
α) Árpád-kor	36
β) Középkor	37
γ) Újkor	37
δ) 1900 óta	37
g) Egyesítési és szétválási adatok	41
h) A várakra és várkastélyokra vonatkozó további adatok	43
α) Alapfogalmak	43
β) A várak és várkastélyok megléte, illetve mai állapota	43
γ) A(z) egykori vár, illetve várkastély földrajzi helye	43
i) Kronológia	43
j) Mai név, mai hovatartozás	44
k) Térképlap és keresőmező száma	44
2. Utaló szócikkek	44

II. IDEGEN NYELVŰ HELYSÉGNÉVMUTATÓK	45
III. LIPSZKY ÉS FÉNYES JEGYZÉKEI	46
IV. BETŰREND	47
V. A SZÓTÁR MENNYISÉGI ADATAI	47
VI. FÜGGELÉK	48
A Magyar Királyság közigazgatási beosztása 1913-ban	48
Magyarország 1920 utáni vármegyéi, illetve megyéi	48
A Magyar Királyság nemzetiségi, illetve felekezeti megoszlása 1910-ben	48
VII. TÉRKÉPEK	48
Az Osztrák–Magyar Monarchia áttekintő térképe (1913)	48
Szelvényezési áttekintő, illetve a térképlapok jelmagyarázata	48
Magyarország 1913. évi közigazgatása, részletes térképszelvények	49
Magyarország közigazgatási térképe (1913)	50
A trianoni békeszerződés utáni Magyarország közigazgatási térképei	50
A volt Magyar Királysággal szomszédos vagy hozzá tartozott területek térképlapjai	50
Középkori közigazgatási térképek	51
Magyarország hegy- és vízrajza a XX. század elején	51
Magyarország nemzetiségei (1910), Magyarország felekezetei (1910)	51
RÖVIDÍTÉSEK ÉS JELMAGYARÁZATOK	53
A FORRÁSOK ÉS RÖVIDÍTÉSŰK JEGYZÉKE	55
IRODALOM	65

HELYSÉGNÉV-AZONOSÍTÓ SZÓTÁR

MAGYAR RÉSZ	73
IDEGEN NYELVŰ HELYSÉGNÉVMUTATÓK	
HORVÁT HELYSÉGNÉVMUTATÓ	751
LATIN HELYSÉGNÉVMUTATÓ	771
LENGYEL HELYSÉGNÉVMUTATÓ	776
NÉMET HELYSÉGNÉVMUTATÓ	777
OROSZ HELYSÉGNÉVMUTATÓ (latin betűkkel)	807
ROMÁN HELYSÉGNÉVMUTATÓ	811
RUSZIN HELYSÉGNÉVMUTATÓ (cirill betűkkel)	856
RUSZIN HELYSÉGNÉVMUTATÓ (latin betűkkel)	860
SZERB HELYSÉGNÉVMUTATÓ	865
SZLOVÁK HELYSÉGNÉVMUTATÓ	879
SZLOVÉN HELYSÉGNÉVMUTATÓ	924
UKRÁN HELYSÉGNÉVMUTATÓ (cirill betűkkel)	926
UKRÁN HELYSÉGNÉVMUTATÓ (latin betűkkel)	931
A LIPSZKY ÉS FÉNYES MŰVEIBEN SZEREPLŐ, ÖNÁLLÓSÁGUKAT 1913-IG ELVESZÍTETT VAGY NEM AZONOSÍTOTT, ILLETVE A SZÓTÁR KERETEI KÖZÉ NEM ILLESZTHETŐ HELYSÉGEK	937
MAGYARORSZÁG	937
ERDÉLY	953

FÜGGELÉK

A MAGYAR KIRÁLYSÁG KÖZIGAZGATÁSI BEOSZTÁSA 1913-BAN	959
Magyarország (székesfőváros: Budapest)	959
Horvát-Szlavónország (főváros: Zágráb – Zagreb)	965
MAGYARORSZÁG 1920 UTÁNI VÁRMEGYÉI, ILLETVE MEGYÉI	967
Magyarország vármegyéi 1920–1938	967

Magyarország vármegyéi 1939/41–1944	967
Magyarország vármegyéi 1945–1949	968
Magyarország megyéi 1950–1989	968
Magyarország megyéi 1990–	968

ERKLÄRUNGEN ZUR VERWENDUNG DES WÖRTERBUCHS

[Tájékoztató a szótár használatáról]	969
--	-----

USING THE DICTIONARY

[Tájékoztató a szótár használatáról]	1009
--	------

TÉRKÉPEK

AZ OSZTRÁK–MAGYAR MONARCHIA (1913)	Az első előzéklapon
MAGYARORSZÁG KÖZIGAZGATÁSA (1913)	A hátsó előzéklapon

SZELVÉNYEZÉSI ÁTTEKINTŐ

JELMAGYARÁZAT	(1)
MAGYARORSZÁG 1913. ÉVI KÖZIGAZGATÁSA, RÉSZLETES TÉRKÉPSZELVÉNYEK	2–55
MAGYARORSZÁG KÖZIGAZGATÁSA (1913)	56–57
MAGYARORSZÁG KÖZIGAZGATÁSA (1930)	58
MAGYARORSZÁG KÖZIGAZGATÁSA (1950–2010)	59
MAGYARORSZÁG KÖZIGAZGATÁSA (1942)	60–61
MOLDVA (2009)	62
BÁKÓ MEGYE (2009)	63
DALMÁCIA ÉS BOSZNIA-HERCEGOVINA (2009)	64–65
MAGYARORSZÁG KÖZIGAZGATÁSA (1301)	66
MAGYARORSZÁG KÖZIGAZGATÁSA (1490)	67
MAGYARORSZÁG HEGY- ÉS VÍZRAJZA A XX. SZÁZAD ELEJÉN	68–69
MAGYARORSZÁG NEMZETISÉGEI (1910)	70–71
MAGYARORSZÁG FELEKEZETEI (1910)	72–73

INHALTSVERZEICHNIS

A MAGYAR HELYSÉGNÉV-AZONOSÍTÓ SZÓTÁR MARGÓJÁRA... [Randvermerk zum Identifikationswörterbuch der ungarischen Ortsnamen]... ..	17
SZERZŐI ELŐSZÓ [Vorwort des Autors]	19

TÁJÉKOZTATÓ A SZÓTÁR HASZNÁLATÁRÓL [Erklärungen zur Verwendung des Wörterbuchs]	23
--	----

A FORRÁSOK ÉS RÖVIDÍTÉSÜK JEGYZÉKE [Verzeichnis der Quellen und ihrer Abkürzungen]	55
IRODALOM [Literatur]	65

IDENTIFIKATIONSWÖRTERBUCH DER ORTSNAMEN

UNGARISCHER TEIL	73
FREMDSPRACHIGE ORTSNAMENSREGISTER	
HORVÁT HELYSÉGNÉVMUTATÓ [Kroatisches Namensregister]	751
LATIN HELYSÉGNÉVMUTATÓ [Lateinisches Namensregister]	771
LENGYEL HELYSÉGNÉVMUTATÓ [Polnisches Namensregister]	776
NÉMET HELYSÉGNÉVMUTATÓ [Deutsches Namensregister]	777
OROSZ HELYSÉGNÉVMUTATÓ (latin betűkkel) [Russisches Namensregister (Mit lateinischen Buchstaben)]	807
ROMÁN HELYSÉGNÉVMUTATÓ [Rumänisches Namensregister]	811
RUSZIN HELYSÉGNÉVMUTATÓ (Cirill betűkkel) [Ruthenisches Namensregister (Mit kyrillischen Buchstaben)]	856
RUSZIN HELYSÉGNÉVMUTATÓ (Latin betűkkel) [Ruthenisches Namensregister (Mit lateinischen Buchstaben)]	860
SZERB HELYSÉGNÉVMUTATÓ [Serbisches Namensregister]	865
SZLOVÁK HELYSÉGNÉVMUTATÓ [Slowakisches Namensregister]	879
SZLOVÉN HELYSÉGNÉVMUTATÓ [Slowenisches Namensregister]	924
UKRÁN HELYSÉGNÉVMUTATÓ (Cirill betűkkel) [Ukrainisches Namensregister (Mit kyrillischen Buchstaben)]	926
UKRÁN HELYSÉGNÉVMUTATÓ (Latin betűkkel) [Ukrainisches Namensregister (Mit lateinischen Buchstaben)]	931
A LIPSZKY ÉS FÉNYES MÚVEIBEN SZEREPLŐ, ÖNÁLLÓSÁGUKAT 1913-IG ELVESZÍTETT VAGY NEM AZONOSÍTOTT, ILLETVE A SZÓTÁR KERETEI KÖZÉ NEM ILLESZTHETŐ HELYSÉGEK [Die in den Werken von Lipszky und Fényes registrierten, ihre Selbstständigkeit bis 1913 verlorenen oder nicht-identifizierten bzw. in den Rahmen des Wörterbuchs nicht passenden Ortschaften]	937
MAGYARORSZÁG [Ungarn]	937
ERDÉLY [Siebenbürgen]	953

ANHANG

A MAGYAR KIRÁLYSÁG KÖZIGAZGATÁSI BEOSZTÁSA 1913-BAN	
[Administrative Gliederung des Königreichs Ungarn im Jahre 1913]	959
Magyarország (székesfőváros: Budapest)	
[Ungarn (Haupt- und Residenzstadt: Budapest)]	959
Horvát-Szlavónország (főváros: Zágráb – Zagreb)	
[Kroatien-Slawonien (Hauptstadt: Zágráb – Zagreb)]	965
MAGYARORSZÁG 1920 UTÁNI VÁRMEGYÉI, ILLETVE MEGYÉI	
[DIE KOMITATE BZW. TEIL-KOMITATE UNGARNS NACH 1920]	967
Magyarország vármegyéi 1920–1938 [Die Komitate Ungarns 1920–1938]	967
Magyarország vármegyéi 1939/41–1944 [Die Komitate Ungarns 1939/41–1944]	967
Magyarország vármegyéi 1945–1949 [Die Komitate Ungarns 1945–1949]	968
Magyarország megyéi 1950–1989 [Die Komitate Ungarns 1950–1989]	968
Magyarország megyéi 1990– [Die Komitate Ungarns 1990–]	968

ERKLÄRUNGEN ZUR VERWENDUNG DES WÖRTERBUCHS

EINLEITUNG	971
I. UNGARISCHER TEIL	973
A) DIE STRUKTUR DER WÖRTERBUCHARTIKEL JE NACH TYPEN	973
1. Grundartikel	973
a) Falls das Stichwort ein Ortsname im Onv. 1913 ist	973
b) Falls das Stichwort der Name einer nach 1913	
durch Ausscheidung entstandenen Ortschaft ist	975
α) Bei Ortschaften auf Gebieten unter ungarischer Hoheit	975
β) Bei Ortschaften auf Gebieten ausserhalb der ungarischen Hoheit	976
c) Bei Stichwörtern, die mit den Namen von Ortsgemeinden identisch sind,	
welche durch Vereinigung von in der Zeit vor oder nach 1913	
gebildeten Ortschaften entstanden sind	977
α) Bei Ortschaften, die während der ungarischen Hoheit vereinigt wurden	977
β) Bei Ortschaften, die ausserhalb der ungarischen Hoheit vereinigt wurden	977
2. Ergänzungsartikel	978
a) Ortschaften mit tschango-ungarischem Bezug	
in den historischen Provinzen Bukowina und Moldawien	978
b) Sonstige europäische Siedlungen	979
c) Die (wichtigeren) Burgen und Schlösser des ehemaligen Königreichs Ungarn	979
3. Hinweisende Artikel	981
B) DIE ANGABENSELEMENTEN DER EINZELNEN ARTIKEL	982
1. Grund- und Ergänzungsartikel	982
a) Stichwörter	982
α) Ortsnamen aus dem Jahre 1913	982
β) Namen der nach 1913 durch Ausscheidung oder Vereinigung	
gegründeten Ortschaften	983
γ) Ortsnamen aus historischen Quellen sowie traditionelle Ortsnamen	983
δ) Benennung der wichtigeren Burgen und Schlösser	
im ehemaligen Königreich Ungarn	983
b) Komitat, Kreis, sonstige Verwaltungseinheit oder geographische Bezeichnung	984
c) Bevölkerungszahl	985
d) Zusammensetzung nach Muttersprache (Nationalität)	985
e) Konfessionelle Zusammensetzung	986
f) Namensvarianten	986
α) Die Arpadenzeit	987
β) Das Mittelalter	987

γ) Die Neuzeit	987
δ) Seit 1900	988
g) Angaben der Vereinigung und Ausscheidung	992
h) Weitere Angaben in Bezug auf die Burgen und Schlösser	994
α) Grundbegriffe	994
β) Bestand sowie der heutige Zustand der Burgen und Schlösser	994
γ) Die geographische Lage der (ehemaligen) Burgen und Schlösser	995
i) Chronologie	995
j) Heutiger Name, heutige Zugehörigkeit	995
k) Die Nummer vom Kartenblatt und Kartenausschnitt	996
2. Hinweisende Artikel	996
II. FREMDSPRACHIGE NAMENSREGISTER	996
III. DIE NAMENSLISTEN VON LIPSZKY UND FÉNYES	998
IV. BUCHSTABENFOLGE	999
V. DIE QANTITATIVEN ANGABEN DES WÖRTERBUCHES	999
VI. ANHANG	1000
Administrative Gliederung des Königreichs Ungarn im Jahre 1913	1000
Die Komitate und Teil-Komitate Ungarns nach 1920	1000
Die Verteilung der Nationalitäten bzw. der Konfessionen im Königreich Ungarn von 1910	1000
VII. KARTENANLAGEN	1000
Übersichtskarte der Österreichisch-Ungarischen Monarchie (1913)	1000
Durchsicht der Kartenabschnitte sowie die Legende der einzelnen Kartenblätter	1001
Kartenblätter der ungarischen Komitate von 1913	1001
Karte der administrativen Gliederung des Königreichs Ungarn (1913)	1002
Kartenblätter von Ungarn nach dem Friedensvertrag von Trianon	1002
Die Kartenblätter der mit dem ehemaligen Königreich Ungarn benachbarten oder ihm angehörenden Gebiete	1002
Ungarn zur Zeit der Arpadenkönige	1003
Ungarn zur Zeit der Hunyadi's	1003
Fluß- und Gebirgskarte Ungarns vom Anfang des XX. Jahrhunderts	1004
Karte über die Nationalitätenverteilung in Ungarn (1910)	1004
Karte über die Verteilung der Konfessionen in Ungarn (1910)	1004
ERKLÄRUNG DER ABKÜRZUNGEN UND DER ZEICHEN	1005

USING THE DICTIONARY

[Erklärungen zur Verwendung des Wörterbuchs]	1009
--	------

TÉRKÉPEK [Landkarten]

AZ OSZTRÁK–MAGYAR MONARCHIA (1913) [Die Österreichisch–Ungarische Monarchie (1913)]	Az első előzéklapon
MAGYARORSZÁG KÖZIGAZGATÁSA (1913) [Administrative Gliederung Ungarns (1913)]	A hátsó előzéklapon
SZELVÉNYEZÉSI ÁTTEKINTŐ [Durchsicht der Kartenabschnitte] JELMAGYARÁZAT [Zeichenerklärung]	1
MAGYARORSZÁG 1913. ÉVI KÖZIGAZGATÁSA, RÉSZLETES TÉRKÉPSZELVÉNYEK [Administrative Gliederung Ungarns im Jahre 1913, ausführliche Kartenabschnitte]	2–55
MAGYARORSZÁG KÖZIGAZGATÁSA (1913) [Administrative Gliederung Ungarns (1913)]	56–57
MAGYARORSZÁG KÖZIGAZGATÁSA (1930) [Administrative Gliederung Ungarns (1930)]	58

MAGYARORSZÁG KÖZIGAZGATÁSA (1950–2010)	
[Administrative Gliederung Ungarns (1950–2010)]	59
MAGYARORSZÁG KÖZIGAZGATÁSA (1942)	
[Administrative Gliederung Ungarns (1942)]	60–61
MOLDVA (2009)	
[Moldawien (2009)]	62
BÁKÓ MEGYE (2009)	
[Das Komitat Bákó (2009)]	63
DALMÁCIA ÉS BOSZNIA-HERCEGOVINA (2009)	
[Dalmatien und Bosnien-Herzegowinen (2009)]	64–65
MAGYARORSZÁG KÖZIGAZGATÁSA (1301)	
[Administrative Gliederung Ungarns (1301)]	66
MAGYARORSZÁG KÖZIGAZGATÁSA (1490)	
[Administrative Gliederung Ungarns (1490)]	67
MAGYARORSZÁG HEGY- ÉS VÍZRAJZA A XX. SZÁZAD ELEJÉN	
[Fluß- und Gebirgskarte Ungarns vom Anfang des XX. Jahrhunderts]	68–69
MAGYARORSZÁG NEMZETISÉGEI (1910)	
[Die Verteilung der Nationalitäten in Ungarn (1910)]	70–71
MAGYARORSZÁG FELEKEZETEI (1910)	
[Die Verteilung der Konfessionen in Ungarn (1910)]	72–73

INDEX

A MAGYAR HELYSÉGNÉV-AZONOSÍTÓ SZÓTÁR MARGÓJÁRA... [In the Margin of the Hungarian Dictionary of Place Names...]	17
SZERZŐI ELŐSZÓ [Preface by the author]	19

TÁJÉKOZTATÓ A SZÓTÁR HASZNÁLATÁRÓL [Using the dictionary]	23
---	----

A FORRÁSOK ÉS RÖVIDÍTÉSÜK JEGYZÉKE [Sources and their Abbreviations]	55
IRODALOM [References]	65

DICTIONARY OF PLACE NAMES

HUNGARIAN PLACE NAMES	73
FOREIGN PLACE NAMES	
HORVÁT HELYSÉGNÉVMUTATÓ [Croatian place names]	751
LATIN HELYSÉGNÉVMUTATÓ [Latin place names]	771
LENGYEL HELYSÉGNÉVMUTATÓ [Polish place names]	776
NÉMET HELYSÉGNÉVMUTATÓ [German place names]	777
OROSZ HELYSÉGNÉVMUTATÓ (latin betűkkel) [Russian place names (In Latin script)]	807
ROMÁN HELYSÉGNÉVMUTATÓ [Rumanian place names]	811
RUSZIN HELYSÉGNÉVMUTATÓ (cirill betűkkel) [Ruthenian place names (In Cyrillic script)]	856
RUSZIN HELYSÉGNÉVMUTATÓ (latin betűkkel) [Ruthenian place names (In Latin script)]	860
SZERB HELYSÉGNÉVMUTATÓ [Serbian place names]	865
SZLOVÁK HELYSÉGNÉVMUTATÓ [Slovak place names]	879
SZLOVÉN HELYSÉGNÉVMUTATÓ [Slovenian place names]	924
UKRÁN HELYSÉGNÉVMUTATÓ (cirill betűkkel) [Ukrainian place names (In Cyrillic script)]	926
UKRÁN HELYSÉGNÉVMUTATÓ (latin betűkkel) [Ukrainian place names (In Latin script)]	931
A LIPSZKY ÉS FÉNYES MŰVEIBEN SZEREPLŐ, ÖNÁLLÓSÁGUKAT 1913-IG ELVESZÍTETT VAGY NEM AZONOSÍTOTT, ILLETVE A SZÓTÁR KERETEI KÖZÉ NEM ILLESZTHETŐ HELYSÉGEK	937
MAGYARORSZÁG [Hungary]	937
ERDÉLY [Transylvania]	953

APPENDIX

A MAGYAR KIRÁLYSÁG KÖZIGAZGATÁSI BEOSZTÁSA 1913-BAN [Administrative Structure of the Hungarian Kingdom in 1913]	959
Magyarország (székesfőváros: Budapest) [Hungary (capital: Budapest)]	959
Horvát-Szlavónország (főváros: Zágráb – Zagreb) [Croat-Slavonia (capital: Zágráb-Zagreb)]	965

MAGYARORSZÁG 1920 UTÁNI VÁRMEGYÉI, ILLETVE MEGYÉI	
[Counties in Hungary after 1920]	967
Counties in Hungary, 1920–1938 [Magyarország vármegyéi 1920–1938]	967
Counties in Hungary, 1939/41, 1944 [Magyarország vármegyéi 1939/41–1944]	967
Counties in Hungary, 1945–1949 [Magyarország vármegyéi 1945–1949]	968
Counties in Hungary, 1950–1989 [Magyarország megyéi 1950–1989]	968
Counties in Hungary since 1990 [Magyarország megyéi 1990–]	968

ERKLÄRUNGEN ZUR VERWENDUNG DES WÖRTERBUCHS	
[Using the dictionary]	969

USING THE DICTIONARY

INTRODUCTION	1011
I. HUNGARIAN PART	1012
A) ENTRY TYPES	1012
1. Basic entries	1012
a) Place names appearing in the Gazetteer of 1913	1012
b) Place names created due to separation after 1913	1014
α) On Hungarian territory	1014
β) On non-Hungarian territory	1015
c) Place names created due to union before or after 1913	1016
α) During Hungarian supremacy	1016
β) During non-Hungarian supremacy	1016
2. Supplementary entries	1017
a) Csángó-Hungarian place names in the historical Bukovina and Moldavia	1017
b) Other European settlements	1017
c) Important castles in the historical Hungarian Kingdom	1018
3. Cross-reference entries	1019
B) THE STRUCTURE OF ENTRIES	1020
1. Basic and supplementary entries	1020
a) Headwords	1020
α) Place names in 1913	1020
β) Place names created due to separation or union after 1913	1021
γ) Names from historical and traditional sources	1021
δ) Names of important castles in the former Hungarian Kingdom	1021
b) County, district, other administrative unit or geographical position	1021
c) Population	1023
d) Native languages (nationalities)	1023
e) Religions	1024
f) Name variants	1024
α) Age of the Árpáds	1024
β) Middle ages	1024
γ) Modern age	1025
δ) Since 1900	1025
g) Administrative unions and separations	1028
h) Castles	1030
α) Basic information	1030
β) Condition today	1030
γ) Location	1030
i) Chronology	1030

j) Current names and country marks	1031
k) Maps and co-ordinates	1031
2. Cross-reference	1031
II. FOREIGN PLACE NAMES	1031
III. LISTS BY LIPSZKY AND FÉNYES	1033
IV. ALPHABETICAL ORDER	1033
V. QUANTITATIVE DATA	1034
VI. APPENDIX	1034
Administrative structure of the Hungarian Kingdom in 1913	1034
Counties in Hungary after 1920	1034
Nationalities and religions of the Hungarian Kingdom in 1910	1034
VII. MAPS	1035
Austro-Hungarian Monarchy in 1913	1035
Map overview and legend	1035
Counties in Hungary in 1913	1035
Administrative structure of the Hungarian Kingdom (1913)	1035
Hungary after the Treaty of Trianon	1036
Regions adjoining or joined to the former Hungarian Kingdom	1036
Hungary in the age of the Árpáds	1037
Nationalities in Hungary (1910)	1037
Religions in Hungary (1910)	1037
ABBREVIATIONS AND SIGNS	1039

TÉRKÉPEK [Maps]

AZ OSZTRÁK–MAGYAR MONARCHIA (1913)	Az első előzéklapon
MAGYARORSZÁG KÖZIGAZGATÁSA (1913)	A hátsó előzéklapon

SZELVÉNYEZÉSI ÁTTEKINTŐ

JELMAGYARÁZAT [Legend]	1
MAGYARORSZÁG 1913. ÉVI KÖZIGAZGATÁSA, RÉSZLETES TÉRKÉPSZELVÉNYEK	2–55
MAGYARORSZÁG KÖZIGAZGATÁSA (1913)	56–57
MAGYARORSZÁG KÖZIGAZGATÁSA (1930)	58
MAGYARORSZÁG KÖZIGAZGATÁSA (1950–2010)	59
MAGYARORSZÁG KÖZIGAZGATÁSA (1942)	60–61
MOLDVA (2009)	62
BÁKÓ MEGYE (2009)	63
DALMÁCIA ÉS BOSZNIA-HERCEGOVINA (2009)	64–65
MAGYARORSZÁG KÖZIGAZGATÁSA (1301)	66
MAGYARORSZÁG KÖZIGAZGATÁSA (1490)	67
MAGYARORSZÁG HEGY- ÉS VÍZRAJZA A XX. SZÁZAD ELEJÉN	68–69
MAGYARORSZÁG NEMZETISÉGEI (1910)	70–71
MAGYARORSZÁG FELEKEZETEI (1910)	72–73

A MAGYAR HELYSÉGNÉV-AZONOSÍTÓ SZÓTÁR MARGÓJÁRA...

A földrajz térbeli történelem, a történelem pedig időbeli földrajz, és mindkettő leíró nyelve a térképírás. A térképek készítésekor az egykori térképész feladata volt, hogy a vidéket jól ismerő emberekkel járjon be területeket, és a nép által használt elnevezéseket tüntesse fel munkáján.

A földfelszín természet alkotta formáinak (hegyek, vízfolyások) és az ember által létrehozott részleteinek (települések, várak) azonosítására szolgálnak a kisebb-nagyobb közösségek által használt elnevezések, a *földrajzi nevek*. A földrajzi nevek helyazonosító szerepük révén a térképtől elszakadva is élnek, mindennapi életünk, szókincsünk szerves részét képezik.

A *földrajzi nevek* azonosító szerepük mellett *forrásai* a nyelvészetnek, a néprajzi és művelődéstörténeti kutatásoknak. Az emberek száján élő elnevezések őrzik a történelmi eseményeket, a kialakult szokásokat, utalnak az egykori növény- és állatvilágra, az ott folyó gazdálkodásra. A települések neveit az országok *térképei* és *névtárai* hivatalos formákban őrzik.

AZ ELŐZMÉNYEK...

A XVIII–XIX. század fordulóján a Kárpát-medencében élő emberek tájismeretének tágulása szükségessé tette az egyértelmű tájékozódást az országban. Ezt segítették elő az akkor kiadott térképekhez mellékelte külön névjegyzékek is. *Lipszky János* (1766–1826) 1806-ban kiadott, szép kivitelű, 1 : 470 000 méretarányú, 12 lapos országtérképéhez, *Görög Demeter* (1760–1833) pedig 1802 és 1811 között kiadott, változó méretarányú megyetérképekből álló atlaszához mellékelte 15 000 lakott hely nevét tartalmazó külön névmutatót.

A települések és a külterületi lakóhelyek (tanyák, dülők) elnevezéseinek minden addiginál szélesebb körű összegyűjtésére *Pesty Frigyes* (1823–1889) tett kísérletet 1862 és 1865 között. A budai királyi helytartótanács, az erdélyi főkormányzók és a katonai hatóságok segítségével levelezés útján összegyűjtötte az egyes községek részeinek legfontosabb elnevezéseit. A 68 kötetes gyűjtemény kéziratban maradt, így nem segíthette elő az egységes névhasználatot.

Az 1867-es kiegyezés után megindult az út- és vasúthálózat kiépülése, a postaszervezet tökéletesedése, és ez mind-mind igényelte az egyértelmű tájékozódást, a helységnevek egységesítését és pontos nyilvántartását. Az ország összes lakott helyét feltüntető első hivatalos helységnevtár 1873-ban jelent meg, a nevek egységesítését és a hivatalos névadás rendjét pedig az 1898. évi IV. törvény rendelte el. A névtörvény értelmében megszervezték az *Országos Községi Törzskönyvbizottságot*, amelynek az egy név egy község elve alapján meg kellett szüntetnie az azonos névformákat, hiszen például Kövesd név Baranya, Bihar, Nagy-Küküllő, Nógrád, Sopron és Temes megyében is előfordult. Az elvnek két oldala volt, a nevek felől azt tartalmazta, hogy egy név csak egyetlen községet jelölhet, a település felől pedig azt, hogy az ország bármelyik községének, városának csak egyetlen hivatalos neve lehet. Ekkor alakult ki a településnevek helyesírásának mai formája, amely szerint a nevet, függetlenül a szóösszetétel számától és jellegétől, mindig egybe kell írni. A törzskönyvezett neveket csak nagyon indokolt esetben lehetett megváltoztatni. (A törzskönyvbizottság 1954-ben megszűnt, a névalkotó és -szentesítő funkció a Minisztertanácshoz került.)

Amíg a XX. század elején egyetlen térképészeti intézetünk, a *Magyar Földrajzi Intézet* működött, a magyar helynevek kérdése nem vetett nagyobb hullámokat, de amikor létrejött az *Állami Térképészet*, akkor a két intézmény között a térképszerkesztők névírása igen változatosra vált. Az 1930-as évek derekán már tarthatatlanná vált a helyzet, a problémát a *Magyar Földrajzi Társaságban* vitatták meg. *Cholnoky Jenő*, *Fodor Ferenc*, *Strömpl Gábor*, *Kéz Andor*, *Irmédi-Molnár László* és főleg *Takács József* foglalkozott a problémával, és 1940-ben egységes szabályzatot állapítottak meg a földrajzi nevek használatára.

A SZÓTÁRRÓL...

A magyar írásbeliség századainak rendkívül változatos névírési gyakorlata után ment végbe a település- és településrésznevek XX. század elejei törzskönyvezése. Nem sokkal később, az 1920 utáni politikai változásokat követő számtalan és többszöri névváltozás annyira megváltoztatta a *történeti Magyarország* – legnagyobb részt a mai határainkon túli területek – helységnevállományát, hogy benne még a szakemberek, a történészek, geográfusok, térképészek, levéltárosok és a közigazgatási szakértők is nehezen ismerik ki magukat. Hát még a nagyközönség számára mekkora probléma volt ez! Hiszen a történelmi, földrajzi, nyelvészeti érdeklődésen túl a határon kívüli területek magyar kultúráját követve, irodalmát vagy sajtóját olvasva is szükségesek a helyazonosító ismeretek. De az utolsó húsz év alatt a Kárpát-medencében lezajlott geopolitikai változások is igénylik azok területi azonosítását, elhelyezésüket a magyar államiság ezeréves történeti földrajzában.

A szótár kiváló felkészültségű szerkesztője évtizedes kutatómunka alapján állította össze 1116 oldalas, 55 térképszelvényt és 14 egyéb színes térképet tartalmazó művét. A szótárban lexikonszerűen megtaláljuk *a volt Magyar Királyság* (Horvát-Szlavónország nélküli) területe *összes helységének, Horvát-Szlavónország városainak, vármegyei és járási székhelyeinek*, valamint az 1913. évi névtár alapján a magyarok által is lakott településeknek a neveit. A szótár számba veszi a Magyar Királyság középkori területén fekvő *jelentős várakat*, mégpedig az azonosításuk megkönnyítésére az anyatelepüléseikkel és a történeti Magyarország területén 1913 óta alakult azon helységeket is, amelyeknek magyar nevük (is) van. A szerző a szótárba gyűjtötte a *mai Moldva csángómagyar* vonatkozású településneveit, továbbá a magyar történelemből és művelődéstörténetből ismert fontosabb, magyar névváltozattal is rendelkező európai városok neveit.

A történeti Magyarország helységei kapcsán megtaláljuk az 1910. évi népszámlálás adatai alapján a település lélekszámát és a lakosság nemzetiségi és felekezeti megoszlását; továbbá a települések esetleges egyéb magyar, római kori és középkori latin, német és más idegen nyelvű névváltozatait, valamint a helységek hovatarozását, a mai határainkon túli területeken pedig a település mai idegen nevét is.

A szótár alapszócikkeinek száma több mint tizenötezer, az utaló szócikkek pedig – az idegen nyelvű névmutatók utalóival együtt – közel hatvannégyezret tesznek ki; így az összes változat több mint nyolcvanezer (!) névre rúg.

AJÁNLÁS

A nemzeti önismeret fejlesztésének, a helységnevekkel kapcsolatos történeti és földrajzi tudatlanság eloszlatásának és egyben a névhasználati zűrzavar feloldásának nélkülözhetetlen eszköze a szótár. A mű a történelem, a geográfia, a nyelvészet, a néprajz és a régészet tudománya művelőinek és tanulóinak, a közlekedési és idegenforgalmi szakembereknek, valamint az államigazgatás és az önkormányzatok tisztségviselőinek munkáját segíti.

A több vonatkozásban hiánypótló, nagyszerű szótár a történeti földrajz tudományának elismert kutatóját, Lelkes Györgyöt dicséri, de elismerés illeti a mű kiadóit is.

Jó szívvel ajánlom e kiadványt szíves figyelmükbe.

KLINGHAMMER ISTVÁN

egyetemi tanár

az MTA tagja

SZERZŐI ELŐSZÓ

„Cum Deo, pro Patria”

E kötetbe beépítettem a szótáram bővítésével és javításával kapcsolatban végzett utóbbi tíz évi munkámat. Itt a legfontosabb a történeti földrajzi irányban, Györffy és Csánki sorozatainak összes, a szótár keretei közé illeszthető középkori modernizált településneve feldolgozásával létrejött bővítés. Emellett a kéziratot – többek között – az eddigieknek megfelelően kiegészítettem a települések felekezeti adataival, illetve az 1920-ban elcsatolt területek ma hivatalosnak tekinthető magyar helységneveivel. Úgyszintén megtalálhatók a szótárban az e területeken ma hivatalosnak tekinthető, más nemzetiségek (horvát, német, román, szlovák és ukrán) által használt helységnevek, nemkülönben a mai Magyarország hivatalos nemzetiségi helységnevei. További fontos elem, hogy az 1944. évi helységnévtár szerint bizonyos autonómiával rendelkező Kárpátalja helységeinek szócikkei az akkor hivatalos ruszin nyelvű (cirill, illetve latin betűs) neveit, továbbá a ma hivatalos cirill betűs ukrán nevet is magukban foglalják. E helységnevek megkeresését természetesen a megfelelő névmutatók teszik lehetővé. A szótár címszavainak bemutatására teljesen új, színes térképlapok készültek. Közülük kiemelkednek a Magyar Királyság 1913. évi közigazgatási beosztását és Magyarország összes helységét, Horvát-Szlavónországban pedig csak a magyar vonatkozású helységeket, továbbá az ország egész középkori területén a fontosabb középkori várakat, várkastélyokat felölelő domborzatábrázolásos, részletes térképszelvények. Ezekon kívül különböző tematikus térképek is szemléletesen egészítik ki a szöveges anyagot.

Mindemellett hangsúlyosan meg kell említenem, hogy Györffy és Csánki sorozataiból a nem azonosított vagy ma nem önálló, esetleg csak valamilyen más helynévben megőrződött kb. 10 200 települést egységes szempontok szerint hasonlóképp feldolgoztam. Ennek több oka van: a jelen kötet helységeivel való esetenkénti kapcsolódások, még inkább az egyedül Csánki által tárgyalt vármegyék településeinek topográfiai feltáratlansága, de magától értetődően szerepet játszott az újabb szöveges és térképi források bővülése is. A használt újabb és sokszor részletesebb források segítségével elsősorban Csánki azonosításait, lokalizálásait gyakran pontosítottam, kiegészítettem. A szerzők legfontosabb lokalizálási adatait idézve, táblázatos formában elkészítettem a szótár később kiadandó II. kötetének törzsanyagát. Meg kell jegyeznem, hogy az itt szereplő, döntően a nem azonosított településekkel kapcsolatban (a történeti adatok hiányossága, bizonytalansága, szintúgy az azonosításhoz használt források esetleges ellentmondásossága vagy szűkös volta miatt) még további komoly kutatómunkára lesz szükség, de a kéziratomban nagyobb része már most jól használható. A II. kötet egyes adataira utalok a jelen kiadványom némelyik lábjegyzetében.

Itt is hálámat tolmácsolom *Földi Ervin* ny. térképésznek sokoldalú szakmai segítségéért, amelyre mindig biztosan számíthattam. Szintén köszönetemet fejezem ki *Solymosi László* történész, az MTA levelező tagja szíves tanácsaiért és támogatásáért. Tisztelettel gondolok az időközben elhunyt *Engel Pál* és *Kiss Lajos* akadémikusokra, akik értékes szaktanácsaikkal ezen új kiadás munkálatainak első részében is elláttak. Megköszönöm még *Tóth Valéria* (Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszék) gondos lektorálását, a kézirat javításához és pontosításához nyújtott segítségét, hasonlóképpen a *Pro Renovanda Cultura Hungariae Alapítványhoz* tartozó *Történelem–földrajz Szakalapítvány*, illetve az *Unger Mátyás Emlékére Szakalapítvány* kuratóriumai jóvoltából az utóbbi évtizedben is kapott ösztöndíjakat.

Végezetül köszönöm mindazok segítségét, akik a mű elkészítésében bármilyen formában részt vettek.

Budapest, 2010 augusztusában

LELKES GYÖRGY